

Posudek na diplomovou práci

Autor: **Petr Nový**
Název: **Přírodní a sociální aspekty sídelní struktury zemědělského pravěku a raného středověku. Příklad mikroregionu Únětického a Podmoráňského potoka**
Rozsah: 76 str., tabulky
Vedoucí: PhDr. Martin Kuna, CSc.
Odevzdáno: Praha, květen 2006

Práce se zabývá tématem, které je v poslední době poměrně populární, a to prostorovým uspořádáním osídlení (v daném případě pravěkého a raně středověkého) a jeho vztahem k vlastnostem krajiny. Prostorové uspořádání sídelních areálů (tento pojem zahrnuje sídliště, pohřebiště i hlavní výrobní areály) se jeví jako potenciálně důležitý zdroj informací o pravěké ekonomice, velikosti populace, sociální struktuře a mnoha dalších otázkách. Pro daný způsob kladení otázek je nezbytné důkladně zpracovat archeologická a geografická data z určitého souvislého území, přičemž povodí menšího vodního toku bývá považováno za vhodný způsob vymezení zkoumaného prostoru. Povodí Únětického potoka se pro takovou analýzu nabízí zejména pro bohatost archeologických nálezů, a to nejen nálezů starších, ale i nových, tudíž nálezů s vyšší spolehlivostí a informační hodnotou. Výběr území byl vhodný i proto, že autor přímo v daném prostoru odborně působí a zkoumanou krajinu detailně zná. Časový záběr zemědělského pravěku a raného středověku má rovněž svou logiku, neboť z hlediska ekonomického a sídelního představuje specifickou kapitolu přístupu člověka ke krajině, odlišující se od období předchozího (lovecký pravěk) a následujícího (vrcholný středověk, novověk).

V základu hodnocené práce je důkladná rešerše údajů v literatuře, archivech terénní dokumentace a muzejních sbírkách; do jisté míry se při sběru dat uplatnil i vlastní terénní průzkum (povrchový sběr). Získaná data vedla k vytvoření mapy archeologických pramenů v mikroregionu v maximální možné úplnosti (tzv. „archäologische Landesaufnahme“ podle německé sídelní archeologie). Právě v tomto bodě vidím jeden z hlavních přínosů hodnocené práce. Autor pozorně shromáždil všechna dostupná data z daného území a shrnul historii archeologického výzkumu. Sestavení základního datového souboru nebylo snadné, protože stavební boom na severozápadním okraji Prahy přinesl v posledních letech řadu velkých výzkumů s množstvím významných, ale dosud nepublikovaných nálezů. Výsledkem práce je přesto vyčerpávající archeologická topografie 13 katastrálních území se 48 lokalitami (polohami), které autor dále členil na referenční jednotky (body čili koreláty dílčích, prostorově souvislých míst s archeologickými nálezy; celkem 234), a ty pak na 470 komponent – skupin nálezů se specifickým chronologickým zařazením a funkcí. Velkou část nálezů bylo možné přesněji lokalizovat, přičemž způsob zacházení s prostorovými daty odpovídá moderním trendům v této oblasti.

Soubor georeferencovaných archeologických dat se stal vstupní informací pro vlastní analýzu. Archeologická data jsou v práci posuzována na pozadí geografických vlastností zkoumaného území. V kap. 3 až 5 autor podává přehled použitých zdrojů geografických informací a charakteristiku mikroregionu v ohledu geologie, půdních poměrů, hydrologie a klimatu. Za pozitivní považují zejména to, že autor si je vědom, že současné geografické vlastnosti daného území jsou výsledkem dlouhého vývoje a že některé z nich mohly být v minulosti odlišné než dnes, či dokonce mohou být důsledkem činnosti člověka. Kritický pohled na tuto problematiku autor osvědčuje např. v diskusi o podobě vodní sítě, o sklonu svahů modifikovaných erozí, o charakteru a úrodnosti půd apod. V těchto pasážích autor dokázal zpracovat novou přírodovědnou literaturu, přinejmenším z oblastí určené širší odborné veřejnosti (např. práci Sádla a kol. 2005, Löwa a Míchala 2003 aj.). Obecná data autor dokázal doplnit příklady ze sledovaného mikroregionu, jehož krajinu velmi dobře zná. Spojení obecné teorie s vlastními daty a schopnost na

základě vlastních konkrétních poznatků zaujímat stanoviska k obecné problematice považují za druhý rys práce, který je třeba kladně hodnotit.

Sídelně geografická data zpracovává současná archeologie takřka výhradně pomocí počítačových technologií v podobě specializovaných programů; mezi nimi jako nejdůležitější vystupují tzv. geografické informační systémy. Převod dat do těchto systémů (vytvoření tabulky referenčních bodů, převod souřadnic atd.) autor dobře zvládl a naučil se i základní operace, které software typu GIS umožňuje (např. extrahování geografických proměnných z map podle polohy referenčních bodů v mapě lokalit). V aplikaci GIS proto vidím třetí pozitivní aspekt hodnocené práce.

Z přírodních vlastností krajiny mikroregionu sledoval autor geologické podloží, typ půdy, sklon a orientaci svahu a vzdálenost od vodního toku, přičemž analyzuje zejména vztah obytných areálů k těmto parametrům krajiny. Zjištěné vazby jsou v některých případech silné (vzdálenost od zdroje vody), v jiných nezřetelné (geologie a půdy), což v zásadě odpovídá situaci v jiných podobně zkoumaných územích. Přestože výsledky analýz nejsou v daném případě překvapivé, představují kvalitní informaci a dobrý základ pro další výzkum, případně formulaci prediktivního modelu, který by instituce, v níž autor působí, mohla do jisté míry využít i v terénní praxi.

K této části práce ovšem lze mít i dílčí připomínky. Je např. škoda, že se autor nepokusil hlouběji prozkoumat počítačové modelování vodních toků a definovat vodní toky různých kategorií. Na příkladech odjinud se totiž ukazuje, že i velmi malé počítačem modelované vodoteče doprovází výskyt pravěkých areálů; je tedy velmi pravděpodobné, že tyto malé vodní toky v pravěku existovaly a je s nimi při rekonstrukci krajiny třeba počítat. Teprve po vytvoření modelu malých vodních toků by se autorovo tvrzení, že jeho empirické poznatky jejich existenci vyvracejí (str. 49), stalo relevantním. Bylo by totiž zapotřebí zjistit, od jakého rozsahu sběrného území může být existence vodního toku zpochybněna, čili empirický poznatek by bylo třeba provázat s počítačovým modelem. Autor zde evidentně nevyužil možnost přinést dílčí, ale velmi zajímavý poznatek.

K výsledkům analýzy lze dále poznamenat, že vztahy archeologických areálů k faktorům přírodního prostředí jsou zajímavé pouze tehdy, zjistíme-li jejich nenáhodnost, tj. můžeme-li u nich předpokládat určitý účel. K zjištění nenáhodného uspořádání slouží řada statistických testů, které autor mohl použít, a to např. srovnání rozmístění daného souboru referenčních bodů s rozmístěním stejně velkého souboru bodů náhodně zvolených apod. Autor zde patrně doplatil na svůj obecně kritický postoj vůči statistickému šetření (str. 5). Tento autorův postoj nepovažuji za správný, protože statistika (a matematika obecně) má především za úkol zjistit, zda naše intuitivní závěry mají nebo nemají oporu v datech, avšak interpretaci nechce a nemůže ani usnadnit ani nahradit.

Výhradu lze mít i k některým autorovým teoretickým úvahám. Jeho kritika pojmu sídelní areál (str. 60-62) mi není zcela srozumitelná a zdá se mi, že autor s tímto pojmem spojuje řadu aspektů, které sice přinesly některé jeho aplikace, ale ze samotného pojmu nezbytně nevyplývají (jako např. dlouhodobá kontinuita sídelních areálů, neměnná struktura a rozsah apod.). Pojem sídelní areál je obecným nástrojem pro pojmové uchopení sídelní struktury zemědělského pravěku a jejího archeologického obrazu (z něj je např. odvozen i pojem komponenta, který autor běžně používá). Přes poměrně obsáhlou diskusi a kritiku autor tento pojem nenahrazuje žádným vhodnějším pojmem a jeho rozbor sociálních aspektů sídelní struktury zůstává neuzavřený.

Přes tyto výhrady práci P. Nového **doporučuji k obhájení**. Práci doporučuji hodnotit jako **výbornou nebo velmi dobrou**, a to podle výsledku ústní obhajoby.

Martin Kuna

26. května 2006